

ISSN 2518-7503

Міністерство освіти і науки України

ПСИХОЛОГІЯ: РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ

Збірник наукових праць

Випуск 9

Рівне – 2017

Міністерство освіти і науки України

**ПСИХОЛОГІЯ:
РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ**

Збірник наукових праць

Випуск 9

Засновано у 2013 році

Рівне – 2017

**Ministry of Education and Science of Ukraine
Rivne State University of the Humanities**

PSYCHOLOGY: REALITY AND PERSPECTIVES

Compilation of scientific papers

Issue 9

Founded in 2013

Rivne – 2017

Психологія: реальність і перспективи: збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету. Вип. 9 / упоряд.: Р. В. Павелків, Н. В. Корчакова; ред. кол. : Р. В. Павелків, В. І. Безлюдна, Н. В. Корчакова. – Рівне : РДГУ, 2017. – 164 с.

Збірник наукових праць «Психологія: реальність і перспективи» включено до Переліку наукових фахових видань України з психології
(на підставі Рішення Атестаційної колегії МОН України від 29 вересня 2016 та Наказу Міністерства освіти і науки України від 07.10.2016, № 1222)

Свідectво про державну реєстрацію: Серія КВ № 18713-7513 Р

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем психології. Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор, перший проректор, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Заступник головного редактора:

Безлюдна Валентина Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Відповідальний секретар:

Корчакова Наталія Вікторівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ РАДИ:

Максименко Сергій Дмитрович – академік-секретар відділення психології, вікової фізіології дефектології НАПН України, дійсний член НАПН України, директор Інституту психології імені Г. С. Костюка.

Левовицький Тадеуш – доктор гуманістичних наук, професор відділення педагогіки і психології професійно-технічної освіти ректор Вищої педагогічної школи м. Варшава (Республіка Польща).

Шугаєва Людмила Михайлівна – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету.

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психолого-педагогічних дисциплін, ректор Національного університету «Острозька академія».

ЧЛЕНИ РЕДКОЛЕГІЇ:

Ямницький Вадим Маркович – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету.

Михальчук Наталія Олександрівна – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і практики англійської мови та прикладної лінгвістики Рівненського державного гуманітарного університету.

Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету.

Петренко Оксана Борисівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри вікової та педагогічної психології, завідувач кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету.

Вірна Жанна Петрівна – доктор психологічних наук, професор, декан факультету психології Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

Гошовський Ярослав Олександрович – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри педагогічної та вікової психології Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки.

Камінська Ольга Володимирівна – доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри загальної психології та психодіагностики Рівненського державного гуманітарного університету.

Ставицький Олег Олексійович – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука.

Немеш Олена Миколаївна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент **кафедри вікової і педагогічної психології** Рівненського державного гуманітарного університету.

Кулаков Руслан Станіславович – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Назаревич Вікторія В'ячеславівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Павелків Віталій Романович – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри загальної психології та психодіагностики, декан психолого-природничого факультету Рівненського державного гуманітарного університету.

Созонюк Ольга Степанівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Упорядники: **проф. Р. В. Павелків, доц. Н. В. Корчакова.**

Науково-бібліографічне редагування: **наукова бібліотека РДГУ**

Рецензент: **Журавльова Лариса Петрівна** – доктор психологічних наук, професор, академік Академії наук вищої освіти України, завідувач кафедри теоретичної психології та психології розвитку Житомирського державного університету імені І. Франка.

Друкується за рішенням Вченої ради РДГУ (протокол № 12 від 27 жовтня 2017 року)

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЦІННІСНО - СМИСЛОВОЇ СФЕРИ СУЧАСНИХ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ

У статті здійснена спроба теоретичного узагальнення сучасних наукових доробок з актуальної проблеми розвитку ціннісно-смыслової сфери особистості у юнацькому віці. Проаналізовані особливості ціннісно-смыслової сфери сучасного студентства як яскравого представника юнацького віку. Представлені результати емпіричного дослідження змістових аспектів смисложиттєвих орієнтацій студентської молоді як складових, що опосередковують формування особистісних та професійних якостей майбутніх фахівців у галузі психології. А також, здійснені процедури порівняння отриманих результатів діагностичного обстеження студентської молоді першого та четвертого курсу.

Ключові слова: ціннісно-смыслова сфера, мотиваційно-особистісна сфера, особистісні диспозиції, смисложиттєві орієнтації.

В статье предпринята попытка теоретического обобщения современных научных разработок по актуальной проблеме развития ценностно-смысловой сферы личности в юношеском возрасте. Проанализированы особенности ценностно-смысловой сферы современного студенчества как яркого представителя юношеского возраста. Представлены результаты эмпирического исследования содержательных аспектов смысложизненных ориентаций студенческой молодежи как составляющих, что непосредственно формируют личностные и профессиональные качества будущих специалистов в области психологии. А также, проведены процедуры сравнения полученных результатов диагностического обследования студенческой молодежи первого и четвертого курса.

Ключевые слова : Ценностно-смысловая сфера, мотивационно-личностная сфера, личностные диспозиции, смысложизненные ориентации.

Постановка проблеми. В умовах сучасних трансформацій, що викликані цілою низкою проблем в політичній, економічній, соціальній сферах суспільного життя, вагомого значення набуває здатність молоді людини, сьогоденного студента до пошуку відповідей на складні питання пов'язані з становленням світоглядних позицій, до самопізнання й самовизначення, у тому числі ціннісно-смыслового його самоорієнтування, що має на меті прийняття остаточної відповідальності за власне особистісне та професійне самовдосконалення. Позитивним результатом цього процесу виступає формування індивідуально гармонійної та соціально спрямованої ціннісно-смыслової сфери особистості. Загалом, кожне суспільство має власну ціннісно-орієнтаційну структуру, в якій відбивається самобутність його культури та моралі. Отже, оскільки набір цінностей, які засвоює індивід в процесі соціалізації йому «трансює» саме суспільство, дослідження системи ціннісних орієнтацій особистості є особливо актуальною проблемою в ситуації серйозних соціальних змін, коли відзначається деяка «розмитість» такої суспільної ціннісної структури, багато цінностей виявляються деформованими та спотвореними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема вивчення ціннісно-смыслової сфери є однією з найбільш широко і активно досліджуваних в рамках загальної психології, психології особистості, соціальної психології. Багато вчених (Ананьєв Б. Г., Братусь Б. С., Андрєєва Г.М., Рубінштейн С.Л., Леонтьєв О.М., Василюк Ф.Е., Шаров А.С., та багато інших) розглядають проблему цінностей у зв'язку з джерелами активності людини – потребами, предметами цієї активності – мотивами і механізмами регуляції активності.

Дослідженням особистісного сенсу і ціннісних орієнтацій займалися багато вітчизняних і зарубіжних вчених психологів – теоретики та практики: Божович Л. І., Бернс Р., Левін К., Олпорт Г., Фромм Е., М'ясищев В. М., Столін В. В., Франкл В. та ін.. Це обумовлено теоретичною і практичною значимістю, складністю, багатоаспектністю цього питання.

Великий внесок у дослідження ціннісних орієнтацій внесли Мудрик А. В., Кон І. С., Кузнецов В. М., Артюхова І. С., Кіпріянова Є. К. та багато інших вчених.

Ціннісні орієнтації формуються в певних соціально-психологічних умовах, конкретних ситуаціях, які детермінують поведінку людини, задають їй певний «горизонт бачення», і є найважливішою характеристикою її особистості, оскільки визначають її відносини і особливості взаємодії з оточуючими людьми, опосередковують і регулюють поведінку людини (Ананьєв Б. Г., Здравомислов А. Г., Лазурський А. Ф., Ломов Б. Ф., М'ясищев В. Н., Ольшанський Б. Г., Ядов В. А.).

У вітчизняній соціальній психології і соціології визначення поняття «ціннісні орієнтації» дали Здравомислов А. Г. та Ядов В. А., які значну увагу приділили психологічному змісту поняття. Під ціннісними орієнтаціями вони розуміють установку особистості на ті чи інші цінності матеріальної та духовної культури суспільства. Ціннісні орієнтації є найважливішим компонентом структури особистості, в них ніби резюмується весь життєвий досвід, накопичений особистістю в її індивідуальному розвитку. Це той компонент структури особистості, який являє собою деяку вісь свідомості, навколо якої обертаються думки і почуття, і з точки зору якої вирішується багато життєвих питань [1, с. 15].

Ця проблема знайшла віддзеркалення також у фундаментальних працях Беха І. Д., Бубнова С. С., Франкла В. та інших науковців. Так, розглядаючи ціннісні орієнтації, видатний вітчизняний психолог Леонтьєв О. М. зазначав: «.. - це провідний мотив - мета підноситься до істинно людського і не відокремлює людину, а зливає її життя з життям людей, їх благом ... такі життєві мотиви здатні створити внутрішнє психологічне виправдання її існування, що і складає сенс життя» [2; 51].

Формулювання цілей статті. З огляду на актуальність проблеми завданнями даної наукової розвідки є: аналіз науково-психологічних підходів до вивчення ціннісно-смислової сфери як однієї з провідних сфер особистості; з'ясування особливостей ціннісних та смисложиттєвих орієнтацій особистості як психологічних феноменів; визначення провідних цінностей студентів 1-го та 4-го курсів, майбутніх психологів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ціннісно-смислова сфера є центральним утворенням особистості, впливаючи в цілому на поведінку людини в кожній конкретній ситуації і визначаючи загальну спрямованість її життя, допомагаючи людині осмислювати своє існування й навколишні явища, світ у цілому.

Цінності кожної людини – це цілий світ: складний, динамічний, суперечливий. Кожна людина оцінює факти свого життя за їх значимістю, реалізує ціннісне ставлення до світу. Цінністю є для людини все, що має для неї певну значимість, особистісний або суспільний сенс. Цінність – уявлення про те, що є святом для людини, групи, колективу, суспільства в цілому, переконання і переваги людей, виражені в поведінці [3, с. 234].

Необхідно відзначити, що поняття «цінність» в сучасній вітчизняній психологічній літературі найчастіше розкривається двояко - як єдність суб'єктивного і об'єктивного факторів і як втілення фактора суб'єктивності в ставленні до предмета, його значущості. Двоїстий характер цінностей визначається одночасно індивідуальним і соціальним досвідом. На думку Шерковина Ю. О., «по-перше, цінності є основою формування і збереження в свідомості людей установок, які допомагають індивіду зайняти певну позицію, висловити свою точку зору, дати оцінку. Таким чином, вони стають частиною свідомості. По-друге, цінності виступають в перетвореному вигляді у якості мотивів діяльності і поведінки, оскільки орієнтація людини в світі і прагнення до досягнення певних цілей неминує співвідноситися з цінностями, що увійшли в її особистісну структуру» [4, с. 137].

У ціннісних орієнтаціях зосереджені рівень домагань особистості, уявлення про моральні цінності, готовності або неготовності діяти відповідно до моральних норм і правил. Ціннісні орієнтації є саморегулюючим механізмом поведінки особистості. У теорії диспозиційної структури особистості вони розглядаються як елементи її внутрішньої структури, сформовані і закріплені життєвим досвідом індивіда в ході процесу соціалізації і соціальної адаптації, відмежовують значуще (істотне для даної людини) від незначного

(несуттєвого) через прийняття ним певних цінностей і основоположних цілей життя, а також визначають прийнятні засоби їх реалізації.

Виступаючи психологічною характеристикою зрілої особистості система ціннісно-смислової сфери є одним з центральних особистісних утворень, що висловлює змістовне ставлення людини до соціальної дійсності і в цій якості визначає мотивацію її поведінки, робить істотний вплив на всі сторони її діяльності. Як елемент структури особистості ціннісні орієнтації характеризують внутрішню готовність до здійснення певної діяльності щодо задоволення потреб та інтересів, вказують на спрямованість її поведінки. Ціннісно-смислова сфера – це складне системне утворення, яке виникає та розвивається з підліткового віку, а в юнацькому віці проявляється найглибше. Формування особистісної ціннісної структури індивіда виступає найважливішим чинником процесу соціалізації, за допомогою чого людина стає повноправним членом суспільства у всій повноті соціальних взаємин. Ціннісні орієнтації є важливим компонентом структури особистості, в них ніби резюмується весь життєвий досвід, накопичений особистістю в її індивідуальному розвитку. Це той компонент структури особистості, який являє собою певну вісь свідомості, навколо якої обертаються помисли і почуття людини і з точки зору якої вирішується багато життєвих питань. Ціннісно-смислову сферу особистості утворюють дві головні складові — система ціннісних орієнтацій і система особистісних смислів. Ці складові частини, виконуючи регулятивну функцію, можуть змінюватися, так як внутрішній світ людини і об'єктивна реальність не є статичні. С. Л. Рубінштейн у своїй праці «Людина і світ» звертає увагу на те, що «цінності не первинні». Вони є похідними від співвідношення світу і людини, висловлюючи те, що в світі значимо для людини». Цінність, на його думку, це ідея, ідеал, який задає спрямованість внутрішньої і зовнішньої активності людини. Через смисловий аналіз поведінки визначається те, «що для людини значимо, як відбувається зміна акцентів, переоцінка цінностей – все, що складає історію духовного життя людини». Функція взаємозв'язку людини зі світом здійснюється індивідуальними цінностями за рахунок процесу інтеріоризації [5, с. 545].

Ціннісні орієнтації відносяться до найбільш складних соціально-психологічних утворень особистості, що істотно впливають на всі сторони життя людини. Висловлюючи свідоме ставлення до всіх явищ дійсності, вони визначають позицію особистості по відношенню до інших людей, суспільства і по відношенню до самого себе, багато в чому обумовлюючи напрямок і зміст розвитку особистості. Ціннісні орієнтації виступають як результат саморозвитку особистості, структурування відносно зовнішньої діяльності процесу реалізації і процесу розгортання особистісних цінностей і смислів [6, с. 78].

Таким чином, цінність виступає важливою характеристикою психологічної структури особистості і визначає:

- спрямованість суб'єкта на реалізацію певних відносин, які відповідають певній цінності, спрямованість на певну діяльність;
- зміст уявлення про своє «Я», що відповідає спрямованості;
- у свідомості певного предметно-діяльнісного змісту і його провідну роль у формуванні самосвідомості особистості [7, с. 60].

У юнаків формуються і розвиваються ціннісні орієнтації та особистісні смисли в процесі соціалізації. На різних етапах соціалізації їх розвиток неоднозначний і визначається факторами сімейного та інституалізованого виховання і навчання, професійною діяльністю, суспільно-історичними умовами. Побудова і переоцінка системи цінностей – основний процес морального розвитку в юнацькому віці. Процес засвоєння цінностей життя і їх перетворення в змістовні елементи ціннісних уявлень виступає психологічною основою формування ціннісних орієнтацій особистості молодшої людини.

Тому, враховуючи все вище сказане, можна підсумувати: ціннісно-смислова сфера виступає важливим утворенням людської психіки, формування та функціонування якого можливе лише у середовищі соціуму, в контексті реальних людських взаємин, а також цілеспрямованих процесів навчання і виховання.

З метою експериментального вивчення проблеми особливостей ціннісно-смислової сфери в юнацькому віці (на прикладі студентської молоді віком від 18 до 21 року) нами були використані методи дослідження, а саме: методика «Ціннісні орієнтації» М. Рокича та методика «Смисложиттєві орієнтації» Д. О. Леонтьєва. У результаті проведеного дослідження за методикою «Ціннісні орієнтації» М. Рокича, було виявлено, що на першому місці у студентів 1-го та 4-го курсів із списку А (термінальні цінності) є здоров'я (3,1 і 3 відповідно), на другому – любов (8 і 4,8 відповідно), на третьому – розвиток (7,5 і 6,5), на четвертому – щасливе сімейне життя (7,8 і 7,3), а на п'ятому місці – впевненість у собі (7,9 і 6,7 відповідно).

Рис.1 Порівняння домінуючих термінальних цінностей 1-го і 4-го курсів

Це говорить про те, що найголовніше для досліджуваних є фізичне і психічне здоров'я. Саме, повна гармонія здорового стану особистості дає можливість їй досягати поставлених цілей, знаходити ресурси для задоволення усіх наявних потреб. Психічна складова здоров'я людини включає в себе здатність правильно оцінювати й сприймати свої почуття та відчуття, свідомо керувати своїм емоційним станом. Неодмінне значення має і фізична складова здоров'я, адже наскільки добре свою роботу виконують усі системи організму, настільки людина буде мати можливість виконувати певні дії: рухатися, працювати, пристосовуватися до змін довкілля.

Також, однієї із найважливіших цінностей для молоді є любов. Почуття любові підносить людину, дає можливість змінюватися на краще, відчувати справжні почуття до оточуючих людей, світу. Третьою цінністю є розвиток (робота над собою, постійне фізичне та духовне вдосконалення). Це свідчить про прагнення студентів завжди бути високорозвиненими та компетентними. Кохання в нашому житті відіграє дуже велику роль, тому без нього люди не можуть створити справжньої сім'ї. І саме четвертою домінуючою цінністю респонденти обрали щасливе сімейне життя. Це свідчить про те, що студенти прагнуть своє життя прожити у гармонії, взаєморозумінні зі своїми другими половинками. Впевненість у собі (внутрішня гармонія, свобода від внутрішніх протиріч, сумнівів) також є однією з домінуючих цінностей. Це говорить про бажання мати внутрішнє відчуття сили, права і правоти.

Для студентів 1-го курсу найменш важливими цінностями є матеріально забезпечене життя (12,4), життєва мудрість (11,2), краса природи і мистецтва (11,2), суспільне покликання (11,4). Для студентів 4-го курсу – творчість (14,1), розваги (15,2), суспільне покликання (13,8), а також краса природи і мистецтва (15,2). Яким чином розподілилися домінуючі інструментальні цінності можна подивитись на рисунку 2.

Рис. 2. Порівняння домінуючих інструментальних цінностей 1-го і 4-го курсів

Аналізуючи отримані дані студентів 1-го та 4-го курсів за списком інструментальних цінностей, які є переконанням в тому, що якийсь образ дій або властивість особистості є кращою у певній ситуації, ми бачимо, що на першому місці у досліджуваних постає вихованість (7,7 і 7,6 відповідно), на другому місці – відповідальність (5,5 та 9,1), на третьому місці – самоконтроль (9 і 7,2), на четвертому місці чесність (7,9 та 7), а на п'ятому місці – життєрадісність (8,3 та 6,8 відповідно). Перше рангове місце займає така цінність, як вихованість. Це говорить про те, що досліджувані є ввічливими один з одним, намагаються позитивно ставитись до оточуючих людей. Вихованість людини передбачає також, вміння вибачитися, висловлювати свої співчуття або свій жаль з приводу певної сумної ситуації. Вихована людина знає м'які, тактовні, ввічливі слова. Друге місце займає відповідальність, що є важливою моральною цінністю, яка забезпечує прийняття індивідом відповідних знань як регуляторів поведінки, розуміння своїх обов'язків та реалізацію свободи вибору. Третя цінність – самоконтроль свідчить про бажання володіти ситуацією і постійно спостерігати за обстановкою, мати можливість у будь-який момент направити стан речей у вигідну для себе сторону. Четвертою цінністю виступає чесність як одна з основних граней людських чеснот, моральна якість, що відображає одну з найважливіших вимог моральності. Включає правдивість, принциповість, вірність своїм зобов'язанням, суб'єктивну переконаність у правоті, щирість перед іншими і перед самим собою відносно тих мотивів, якими людина керується тощо. П'ятою домінуючою інструментальною цінністю досліджувані обрали життєрадісність. Це свідчить про те, що сучасні молоді люди, відчувають радість до життя, мають позитивний погляд на світ, впевнені у своєму світлому майбутньому. Адже, саме оптимістично налаштована людина знаходить позитивні сторони в будь-якій ситуації, а це дуже важливо для гарного настрою і хорошого душевного стану.

Для студентів 1-го курсу найменш важливою цінністю є ефективність у справах (12,2) та сміливість у відстоюванні своєї думки, поглядів (11), а для студентів 4-го курсу – непримиренність до недоліків (15,3), акуратність (11,8) та терпимість (11,5).

Для виявлення змістовних орієнтацій в юнацькому віці в дослідженні ми використовували методику «Смисложиттєві орієнтації (методика СЖО)», Д.О. Леонт'єва. Основна мета тесту - оцінити «джерело» сенсу життя, який може бути знайдений людиною або в майбутньому (цілі), або в сьогоденні (процес) або минулому (результат), або у всіх трьох складових життя.

Проведена діагностична робота зі студентською молоддю виявила наступні особливості смисложиттєвих орієнтацій учасників дослідження. На Рис.3 представлений розподіл (у %) результатів дослідження респондентів 1-го курсу за методикою «Смисложиттєві орієнтації» Д.О. Леонт'єва.

Рис.3. Кількісне представлення результатів 1-го курсу (у %) (за методикою СЖО Д. О. Леонтьєва)

У досліджуваній групі на високому рівні представлені шкали «Процес життя або інтерес та емоційна насиченість життя» (30% учасників дослідження продемонстрували високий рівень за цією шкалою), «Локус контролю – Я» (30% учасників дослідження продемонстрували високий рівень за цією шкалою), «Локус контролю – життя» (20% учасників дослідження продемонстрували високий рівень за цією шкалою).

Також варто зазначити, що учасники дослідження не задоволені результативністю свого життя (низький рівень у 46,6% респондентів). І лише у 13,3% юнаків і дівчат досліджуваної групи виявлено високий рівень задоволеності своєю самореалізацією в житті. Так само слід зазначити, що досить високий відсоток учасників досліджуваної групи (53,3%) не задоволений своїми цілями в житті. Подібні результати можуть бути обумовлені фактом віку учасників дослідження. Як відомо з наукових джерел, ранній юнацький вік – це час, коли в житті найбільш активно ставляться цілі, життя бачиться в захоплюючому емоційно насиченому світлі. Це обумовлено малим життєвим досвідом респондентів, соціальною позицією «дорослого» і потребою в самореалізації.

На Рис.4 представлений розподіл (у %) результатів дослідження респондентів 4-го курсу.

Рис.4 Кількісне представлення результатів 4-го курсу (у %)

У досліджуваній групі на високому рівні шкали «Результативність життя або задоволеність самореалізацією» (у 43,3% учасників дослідження продемонстрували високий рівень за цією шкалою). Отже, високі бали свідчать про задоволеність пройденим відрізком життя, відчуттям продуктивності й осмисленості прожитої частини життя. За шкалою «Локус контролю – життя» теж високі показники (43,3% учасників). Тому можна

припустити, що ці респонденти здебільшого переконані в тому, що людині дано контролювати своє життя, вільно приймати рішення і втілювати їх у життя.

Третє місце посідає шкала «Локус контролю – Я» (36,6% учасників дослідження продемонстрували високий рівень за цією шкалою).

Варто зазначити, що за шкалою «Процес життя або інтерес та емоційна насиченість життя» у 40% респондентів низький рівень, що може свідчити про незадоволеність власним життям сьогодні, проте їй можуть надавати повноцінний сенс спогади про минуле або націленість на майбутнє. Також слід зазначити, що досить високий відсоток учасників досліджуваної групи (30%) не задоволений своїми цілями в житті.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Отже, структура ціннісно-сміслової сфери особистості сучасного студента як яскравого представника юнацького віку є динамічною, опосередкованою цілою низкою соціально-психологічних особливостей життєдіяльності сьогоденної молоді, характеризується як досить складна й неоднозначна. На неї впливає як потреба в досягненнях, наявність цілей в житті, задоволеність власною самореалізацією й процесом життя, а також і загальна осмисленість життя особистості. Подальші дослідження вбачаємо у вивченні формування ціннісно-сміслової сфери у студентства піл час навчання у вузі.

Список використаних джерел

1. Ядов В. А. О диспозиционной регуляции социального поведения личности// Методологические проблемы социальной психологии. М. : Наука, 1975. С. 89–105.
2. Бех І. Ціннісна сфера сучасної людини в контексті пріоритетів 180 виховного процесу / І. Бех // Шлях освіти – 2010. – № 4. – С. 8 – 9.
3. Оллпорт Г. В. Личность в психологи / Г. В. Оллпорт. – М. : КСП ; СПб. : Ювента, 1998. – 345 с.
4. Шварц Ш. Культурные ценностные ориентации: природа и следствия национальных различий / Ш. Шварц // Психология. – 2008. – № 2. – С. 36–67.
5. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн ; сост. А. В. Брушлинский, К. А. Абульханова-Славская – СПб. : Питер, 2002. – 720 с.
6. Романюк Л. В. Дослідження взаємовпливу ціннісних орієнтацій і особистісних рис суб'єктів управління в освіті / Л. В. Романюк // Вісник Національного технічного університету України „Київський політехнічний інститут”. – 2005. – № 2. – С. 21–23.
7. Братусь Б. С. Нравственное сознание личности: психологическое исследование / Б. С. Братусь. – М. : Знание, 1985. – 64 с.

References

1. Yadov V. A. O dispozitsionnoy regulyatsii sotsialnogo povedeniya lichnosti// Metodologicheskie problemyi sotsialnoy psihologii. M. : Nauka, 1975. S. 89–105.
2. Beh I. TsinnIsna sfera suchasnoYi lyudini v kontekstI prloritetIv 180 vihovnogo protsesu / I. Beh // Shlyah osvIti – 2010. – # 4. – S. 8 – 9.
3. Ollport G. V. Lichnost v psihologi / G. V. Ollport. – M. : KSP ; SPb. : Yuventa, 1998. – 345 s.
4. Shvarts Sh. Kulturnye tsennostnyie orientatsii: priroda i sledstviya natsionalnyih razlichiy / Sh. Shvarts // Psihologiya. – 2008. – # 2. – S. 36–67.
5. Rubinshteyn S. L. Osnovyi obschey psihologii / S. L. Rubinshteyn ; sost. A. V. Brushlinskiy, K. A. Abulhanova-Slavskaya – SPb. : Piter, 2002. – 720 s.
6. Romanyuk L. V. DoslIdzhennya vzaEmovplivu tsInnIsnih oriEntatsIy I osobistIsnih ris sub'EktIv upravlnnya v osvItI / L. V. Romanyuk // VIsnik NatsIonalnogo tehnlchnogo unIversitetu UkraYini „KiYivskiy polltehnIchniy Institut”. – 2005. – # 2. – S. 21–23.
7. Bratus B. S. Nravstvennoe soznanie lichnosti: psihologicheskoe issledovanie / B. S. Bratus. – M. : Znanie, 1985. – 64 s.

O. G. Stavytska , D. O. Stavytskyi. PSYCHOLOGICAL FEATURES VALUE- SEMANTIC SPHERE OF MODERN STUDENTS PSYCHOLOGIST.

The article attempts to theoretical generalization of modern scientific achievements on the actual problem of the development of the value-semantic sphere of personality in adolescence. The peculiarities of the value-semantic sphere of modern students as a bright representative of the youth age are analyzed. The results of the empirical study of the content aspects of the emotional life orientations of student youth as components that mediate the formation of personal and professional qualities of future specialists in the field of psychology are presented. Also, the procedures for comparing the results of the diagnostic examination of students of the first and fourth year psychologists were carried out. As a result of the experimental procedures, it was found that the structure of the value-semantic sphere of the personality of a modern student as a bright representative of youth is a dynamic, mediated by a number of social and psychological features of the life of today's youth, characterized as rather complex and ambiguous. It is influenced by both the need for achievements, the existence of goals in life, satisfaction with their own self-realization and the process of life, as well as the general meaning of life of the individual.

Key-words: value-semantic sphere, motivational-personal sphere, personal dispositions, sense of life orientation.

УДК 159.9-316.6

О. О. СТАВИЦЬКИЙ, Т. А. ГІЛЬ

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОСОБИСТІСНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ ПІДЛІТКІВ

Стаття присвячена аналізу теоретичних узагальнень та демонстрації емпірично отриманих результатів вивчення соціально-психологічних умов процесу самовизначення підлітків за модифікованим варіантом методики «Визначення прагнень до саморозкриття, самовизначення, самореалізації, самоствердження підлітків»; уточненню сутності поняття «Я-концепції». У статті виділено соціально-психологічні умови зазначеного феномену в учнів підліткового віку; обґрунтовано критерії та рівні цього особистісного утворення; представлено експериментальну апробацію програми оптимізації самоствердження підлітків, шляхом впровадження психологічної програми та соціально-психологічного тренінгу на основі особистісно орієнтованого підходу.

Ключові слова: підлітки, самовизначення, психологічні особливості, самоцінність, самоствердження, спілкування, самосвідомість, соціальна активність, однолітки.

Статья посвящена анализу теоретических обобщений и демонстрации эмпирически полученных результатов изучения социально-психологических условий процесса самоопределения подростков за модифицированным вариантом методики «Определение стремлений к самораскрытию, самоопределению, самореализации, самоутверждения подростков»; уточнению сущности понятия «Я-концепция». В статье выделены социально-психологические условия указанного феномена у учащихся подросткового возраста; обоснованы критерии и уровни этого личностного образования; представлено экспериментальную апробацию программы оптимизации самоутверждения подростков, путем внедрения психологической программы и социально-психологического тренинга на основе личностно ориентированного подхода.

Ключевые слова: подростки, самоопределение, психологические особенности, самооценност, самоутверждение, общение, самосознание, социальная активность, сверстники.

Постановка проблеми. Підлітковий вік має особливе значення для розвитку особистого «Я» людини і багато в чому визначає як у подальшому складеться життєвий шлях особистості, яке місце займе вона у суспільстві. У цей період відбувається становлення

З М І С Т

Павелків Р. В. Вікові особливості морального розвитку молодшого школяра.....	5
Абсаямова Л. М. Якість життя та харчова поведінка невротично хворих людей.....	12
Артемова О. І., Хупавцева Н. О. Психологічні фактори розвитку креативності особистості майбутнього психолога.....	18
Безлюдна В. І., Корчакова Н. В., Осьмак Л. П. Використання дітьми непрямой агресії.....	24
Борейчук І.О., Назаревич В.В., Шарак Д. Функції фотографії як психологічного триггера.....	29
Гріньова О. М. Психологічні особливості становлення етнічної ідентичності особистості пізнього юнацького віку.....	35
Джеджера О. В. Емоційні переживання як чинник ефективності навчальної діяльності студентів.....	41
Камінська О. В. Психологічні особливості роботи вчителя з обдарованими дітьми.....	48
Клочек Л. В. Цінісне самоставлення вчителя як конструкт емоційно-ціннісної складової соціальної справедливості у педагогічній взаємодії.....	54
Корчакова Н. В. Розвиток просоціальної особистості та рівні її функціонування.....	60
Кочергіна І. А. Спрямованість саморегуляції жінок при психологічному насильстві з боку родини.....	67
Кулакова Л.М., Кулаков Р.С. Психологічні особливості формування моральних цінностей у молодшому шкільному віці в умовах навчальної діяльності.....	76
Лісова Л.І. Характеристика навчальної діяльності молодших школярів з тяжкими порушеннями мовлення у процесі розв'язування арифметичних задач.....	84
Лохвицька Л.В. Особистісно-деонтологічний підхід у моральному вихованні дошкільників: сучасні виміри психологічної науки.....	90
Павелків О.М. Формування у старшокласників інтересу до професій економіки та бізнесу під час вивчення математики.....	97
Петренко О.Б. Проблеми педагогічної психології і педагогіки у творчій спадщині В.М. Бехтерева.....	105
Сивик Г.Є. Особливості психологічної допомоги при моторній афазії.....	111
Сидорович О.І. Модель професійної самосвідомості майбутнього дефектолога.....	117
Ставицька О.Г., Ставицький Д.О. Психологічні особливості ціннісно-сміслової сфери сучасних студентів-психологів.....	125
Ставицький О.О., Гіль Т.А. Емпіричне дослідження психологічних особливостей самовизначення підлітків.....	132
Ставицький О.О., Сигін І.М. Емпірико-діагностичний аналіз психологічної готовності студентів до створення сім'ї.....	139
Созонюк О.С. Теоретичний аналіз проблеми особистісних деформацій молоді в умовах економічної кризи.....	146
Хомич І. С. Мотиваційний компонент психологічної готовності до навчання у школі.....	153
Відомості про авторів.....	160

Наукове видання

ПСИХОЛОГІЯ: РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ

Збірник наукових праць

Випуск 9

Упорядники:
проф. **Павелків Р. В.**, доц. **Корчакова Н. В.**

Науково-бібліографічне редагування:
наукова бібліотека РДГУ

Підписано до друку 30.10.2017 р.
Формат 60х84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 13,4. Замовлення № 27042015 Наклад 300

м. Рівне, вул.16 Липня, 38;тел./факс (0362)62-03-97
e-mail:oberegi97@ukr.net

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта видавничої справи
ДК №270 від 07.12.2000 р.

Надруковано в друкарні видавництва «Волинські обереги».

П - 86 **Психологія: реальність і перспективи:** зб. наук. пр. Вип. 9 / упоряд.:
Р. В. Павелків, Н. В. Корчакова ; ред. кол. : Р. В. Павелків, В. І. Безлюдна,
Н. В. Корчакова. – Рівне : РДГУ, 2017. – 164 с.

УДК 159.9+316.6